

Scenariusz projektu multimedialnego “Where is Poland?”

Spis treści

0. INTRO: Gdzie jest Polska?	2
1. ŻYCIE NARODU BEZ PAŃSTWA - pierwsze impresje Brandesa z wizyty w Warszawie [WALKA NA POMNIKI / SYTUACJA JĘZYKA / TAJNE NAUCZANIE]	2
2. W LITERATURZE, czyli jak literatura i poezja radziła sobie z cenzurą i oddziaływała na postawy patriotyczne Polaków	3
3. POZA POLSKĄ, emigracja i zesłanie jako charakterystyczne doświadczenie Polaków w epoce zaborów - równoległe fenomen asymilacji cudzoziemców, czyli opowieść o paradoksalnej atrakcyjności polskiej kultury pod zaborami.....	3
3.1. EMIGRACJA	3
3.2. DEPORTACJA	4
3.3 ASYMILACJA/ ATRAKCYJNOŚĆ polskości:	4
3.4 KULTURALNA DYPLOMACJA.....	4
4. WŚRÓD LUDU - fenomen kultury chłopskiej i znaczenie jego przywiązania do języka, wiary i tradycji	4
5. KOBIETY, NIEPODLEGŁOŚĆ, EMANCYPACJA.....	5
6. W IMAGINARIUM, jak Polska tworzona była przez polskich pisarzy i artystów	5
7. PRELUDIUM NIEPODLEGŁOŚCI. Narodziny nowoczesnego społeczeństwa	5
FINAL: NIEPODLEGŁOŚĆ 1918	6

INTRO: Gdzie jest Polska?

Rozpoczynamy podróż do Polski, czyli miejsca, którego nie ma. Naszym narratorem jest Georg Brandes, duński pisarz, który w 1885 roku wjeżdża do zaboru rosyjskiego w miejscowości Granica. Wraz z nim przekraczamy granicę, której sto lat wcześniej w tym miejscu nie było. Rewizja osobista na tej granicy to dla Brandesa pierwsze zetknięcie z urzędnikami rosyjskimi - i opresyjnym państwem policyjnym. Jego relacja podkreśla absurdalność biurokracji i bezduszną procedur.

W tym rozdziale cofniemy się do czasów, kiedy Polska jeszcze była niezależnym państwem na mapie Europy. Interaktywna mapa połączona z infografikami wyjaśni, gdzie Polska była i jaka była - infografiki zilustrują skomplikowaną przedrozbiorową strukturę społeczną kraju, skład etniczny, podział religijny, etc.

Rozdział kończy się pytaniem-problemem "Co byś zrobił, gdyby Twój kraj zniknął z mapy?" - zaproponowane odpowiedzi mają zapoznać odbiorcę z tym, jak Polacy reagowali na rozbiory, jakie strategie oporu podejmowali (Legiony, "Jeszcze Polska...", działalność w kraju na polu kultury, strategie ugodowe); ewentualnie: rozszerzamy perspektywę, żeby objąć lata bliższe podróży Brandesa.

1. ŻYCIE NARODU BEZ PAŃSTWA - pierwsze impresje Brandesa z wizyty w Warszawie [WALKA NA POMNIKI / SYTUACJA JĘZYKA / TAJNE NAUCZANIE]

Narrator: Brandes dociera do stolicy Polski. Zwiedzając Warszawę dostrzega zacofany cywilizacyjny poziom miasta - prowincjonalnego miasta w rosyjskim imperium. Zwraca uwagę na dwa pomniki: Kopernika i Paskiewicza...[WALKA NA POMNIKI], rosyjskie szylidy. Te obserwacje są punktem wyjścia do opowieści o sytuacji społeczeństwa w warunkach opresji [SYTUACJA JĘZYKA / TAJNE NAUCZANIE]

Dopowiadamy tę opowieść Brandesa, pokazując jak Warszawa, ale też i inne miasta Polski (przytaczamy podobne przykłady z zaboru pruskiego - np. Poznań) stawały się polem symbolicznej walki toczonej między zaborcą a podbitym społeczeństwem: kiedy symbolicznym wyrazem dominacji stawały się tendencje rusyfikacyjne w architekturze - dorabianie kościołom i budynkom użyteczności publicznej cerkiewnych kopuł, stawianie wielkich cerkwi w środku miasta, czy budowanie pomników rosyjskim bohaterom i władcom. Odpowiedzią na to były oddolne działania polskiego społeczeństwa, które bojkotowało przejawy rosyjskości w przestrzeni miasta, dążyło do wznoszenia własnych pomników i wytworzenia stylu narodowego (tzw. gotyk nadwiślański, gotyk pomorski, styl zakopiański). Mamy więc do czynienia z symboliczną wojną toczoną w przestrzeni miejskiej - walką na pomniki i budynki.

Taka walka z zaborcą toczyła się też na innych polach. Opowiemy tu o sytuacji polskiego społeczeństwa w warunkach opresji języka, szkolnictwa, braku samorządności i dostępu do stanowisk w administracji. Opowieść o reakcjach Polaków: fenomenie tajnego nauczania i

inteligencji - jako nowej klasie społecznej. Pokazujemy jak na różnych poziomach (i w różnych zaborach) rugowanie polskość/polskiego ze szkolnictwa napotykało na opór. Jak tajna edukacja stawała się kołem zamachowym/czynnikiem rodzącej się tożsamości narodowej.

Case'y:

- Konrad Prószyński vel Kazimierz Promyk i najlepszy elementarz świata
- Maria Curie: tajne nauczanie - latający uniwersytet
- działalność edukacyjna socjalistów i narodowców w terenie wśród ludu

2. W LITERATURZE, czyli jak literatura i poezja radziła sobie z cenzurą i oddziaływała na postawy patriotyczne Polaków

Narrator: opisuje system cenzury prewencyjnej, z którym i on się musiał zmierzyć w Warszawie. Jego relacja pozwala dostrzec z jednej strony opresyjność systemu - z drugiej sposobu, dzięki którym polska literatura i prasa radziła sobie z cenzurą, omijając ją, lub umiejętnie wykorzystując.

Tu opowiemy o języku ezopowym jako swoistym kodzie i kluczu do zrozumienia polskiej literatury (szerzej kultury) tego czasu. Wyjaśnimy też, dlaczego polska literatura przypomina zapomniany obraz przedstawiający chustę Św. Weroniki. Na przykładzie "Konrada Wallenroda" o dziele, które ominęło cenzurę i wywołało narodowe powstanie.

3. POZA POLSKĄ, emigracja i zesłanie jako charakterystyczne doświadczenie Polaków w epoce zaborów - równoległe fenomen asymilacji cudzoziemców, czyli opowieść o paradoksalnej atrakcyjności polskiej kultury pod zaborami

3.1. EMIGRACJA

Narrator: wpływ Wielkiej Emigracji na polską literaturę;

Zaborzy, a potem powstania, spowodowały masowy exodus Polaków z kraju. W efekcie duża część polskiej kultury powstawała w XIX wieku poza historycznymi granicami kraju. Chcemy pokazać skalę i zasięg tego zjawiska.

- przyglądamy się polskiej kulturze powstającej na emigracji (najważniejsze dzieła polskiego romantyzmu powstały poza Polską)
- case Mickiewicza – jako szczególny przypadek polskiego doświadczenia emigracyjnego; fenomen polskiego poety narodowego, który w Polsce, jaką znamy dzisiaj, w zasadzie nigdy nie był) - [STORYMAP]
- przykład rodziny Korzeniowskich - doświadczenie zesłania i emigracji w dwóch pokoleniach (Apollo Korzeniowski i Joseph Conrad)

3.2. DEPORTACJA

Narrator: przytacza zasłyszane historie zesłańców o życiu na Syberii, o rodzinach rozdzielonych przez zsyłki, itd.

- Syberia jako emblematyczny wariant polskiego losu pod zaborami - interaktywna mapa "polskiej" Syberii [odkrywczy, geografowie, badacze, etnografowie, pisarze]

3.3 ASYMILACJA/ ATRAKCYJNOŚĆ polskości:

Tu ewentualnie mógłby dojść wątek asymilowanie się cudzoziemców do polskości - paradoks w kraju w którym wybór tej tożsamości wcale nie wiązał się jakimiś korzyściami

3.4 KULTURALNA DYPLMACJA

Tu pokazujemy jak działalność wybitnych jednostek za granicą przyczyniła się do podnoszenia i aktualizowania kwestii polskiej w opinii międzynarodowej...

- casus Paderewskiego; Modrzejewskiej, Curie, Conrada, Sienkiewicza
- oddziaływanie twórców kultury na rzecz poparcia "sprawy polskiej" za granicą

4. WŚRÓD LUDU - fenomen kultury chłopskiej i znaczenie jego przywiązania do języka, wiary i tradycji

Narrator: Brandes bawi w dworcu w Pawłowicach, gdzie państwo zabierają go do na odpust: Brandes po raz pierwszy spotyka polskich chłopów. Narrator wprowadza w sytuację polskich chłopów, ich odmienne położenie w trzech zaborach, kulturę ludową;

- paradoks grupy społecznej, która właśnie w trakcie zaborów zyskiwała dopiero świadomość narodową
- droga włościan do polskości i różne postawy elit wobec kwestii chłopskiej: od bitwy pod Racławicami (i jej mitu w kulturze), przez wątki ludowe w romantyzmie, działalność etnografów i pozytywistyczną pracę u podstaw po młodopolską chłopomanię.
- przenikanie się kultury ludowej z kulturą elitarną, przykład wpływów muzyki ludowej na kompozytorów, np. Chopina
- rola Kościoła (kształtowanie się stereotypu Polak-katolik)
- oddolna działalność początki ruchu ludowego, ruch spółdzielczy

5. KOBIETY, NIEPODLEGŁOŚĆ, EMANCYPACJA...

Narrator: opowiada o społecznej i patriotycznej aktywności polskich kobiet; Punktem wyjścia scena lwowska: w podzięce za napisanie "Indtryk fra Polen" Brandes otrzymuje adres z podpisami 2 tysięcy kobiet (od hrabianek po służące) z alegorią Polonii Jana Styki na okładce; tu może też ta odezwa do polskich kobiet: Polens kvinder [1901]

Tutaj pokazujemy jak polskie kobiety reagowały na życie w zniewolonym kraju - jak działalność patriotyczna szła w parze z walką o postulaty emancypacyjne. Pokazujemy modę okresu żałoby narodowej jako narzędzie patriotycznej ekspresji i politycznej subwersji; Prezentujemy galerię działaczek: emancypantek, entuzjastek, organizatorek oświaty. Podkreślamy rolę samokształcenia i nielegalnej edukacji w formowaniu się tego pokolenia. Od żałoby narodowej do praw wyborczych.

6. W IMAGINARIUM, jak Polska tworzona była przez polskich pisarzy i artystów

Narrator: punktem wyjścia do tego wątku jest wizyta Brandesa we Lwowie przy okazji odsłonięcia pomnika Sobieskiego -> od niego przechodzimy do narodotwórczego wymiaru celebrowania historycznych rocznic i innych tego typu wydarzeń.

Przez cały okres zaborów Polska istniała też w sferze wyobrażonej: w kształtującym się panteonie narodowym,

- Wawel jako duchowa stolica (groby i pogrzeby wielkich Polaków), "Akropolis" Wyspiańskiego, zarówno dramat jak i koncepcja architektoniczna ("Pochód na Wawel"),
- w wizjach historii z obrazów Matejki, powieści Sienkiewicza, oper Moniuszki - kreacja narodowych mitów i historii w wersji pop (np. mit Kresów)
- "Teatr mój widzę ogromny", czyli teatr bez teatru → historia narodzin idei teatru monumentalnego; od niezrealizowanych koncepcji Mickiewicza i Słowackiego, rozwinięcie ich u Wyspiańskiego po udane wprowadzenie jej w życie u progu niepodległości (Schiller, Osterwa, Horzyca)

7. PRELUDIUM NIEPODLEGŁOŚCI. Narodziny nowoczesnego społeczeństwa

Narrator: odezwa Brandesa do młodzieży szkolnej Królestwa Polskiego z 1905 roku oraz „ankieta Sienkiewicza”, 1907

Rozdział prezentujący dynamiczne przemiany modernizacyjne i społeczne przełomu wieków; różnorodność postaw artystycznych, idei, stylów życia:

- Strajki polskich dzieci we Wrześni (przykład filmu "**Pruska kultura**" z 1908 roku)

- Rugi pruskie - Grzymała
- **Fenomen Łodzi** - nowopowstałego miasta w którym zogniskowały się modernizacyjne przemiany i ich społeczne skutki.
- **Zakopane** - jako mekka młodopolskiej bohemy i enklawa polskiej działalności społeczno-politycznej

FINAŁ: NIEPODLEGŁOŚĆ 1918

Punktem finałowym przewodnika będzie film ilustrujący rozkwit kulturalny, który towarzyszył odzyskaniu niepodległości. Pokażemy w nim w krótkiej, przekrojowej formie fenomen życia artystycznego dwudziestolecia i najważniejsze zjawiska tego okresu: nowe kierunki awangardowe w sztuce, rozwój kinematografii, wzornictwa, modernistyczną architekturę.